

MARTA PATÓ

DOBOVÁ RECEPCE PRVNÍCH ČESKÝCH PŘEKLADŮ SÁNDORA MÁRAIHO

Abstrakt

Dobová recepce maďarského spisovatele Sándora Máraiho v českém prostředí vykazuje příznačné rysy pro české vnímání maďarské literatury v literárním prostředí meziválečné Československé republiky.

Abstract

Contemporary reception of Sándor Márai as a symptomatic case of Czech sensitivity towards Hungarian literature between 1918–1945.

Klíčová slova

Sándor Márai ■ Arno Kraus ■ maďarská literatura ■ meziválečná literatura v ČSR

Key words

Sándor Márai ■ Arno Kraus ■ Hungarian literature ■ Czechoslovak literature in the interwar period

Úvod

Sándor Márai (1900–1989) patří k autorům, kteří byli čtenáři znovuoživení koncem dvacátého století. Narodil se v rakousko-uherských Košicích, studia v Budapešti a v německém Lipsku, bohémský život v Berlíně a Paříži ve 20. letech, kariéra úspěšného dramatika a romanopisce v Budapešti 30. a 40. let a odchod do italské a později americké emigrace jej vyvazují z příslušnosti k rodící se československé literatuře. Přesto jej k Čechám a Československu pojí řada okolností, které jsou jednak biografické povahy, jednak se týkají jeho raného literárního směřování.

V této studii se zaměřím na některé aspekty Máraiho přijetí v literárním poli československého meziválečného umění. Vycházím ze stanovisek, k nimž dospěla komparatistická škola Dionýza Ďurišina, totiž z premisy, že o přijetí a po-

užití jistých jinonárodních literárních produktů suverénně rozhoduje přijímající strana, a ne strana „vysílající“, tedy příjemce, a ne dárcé.¹ Více než na samotného Máraiho se v tomto příspěvku tedy soustředím na některé rysy příznačné pro přijímání maďarských literárních děl v českém prostředí. Jedním z nich je kusost informací, tedy nedostatečná literárně historická základna, která by připravila čtenáře k přijetí současných literárních děl. Druhým rysem pak je nevyjasněnost československého projektu, jeho proměnlivost, která se odrazila v nejistotě v zařazení menšinové literatury do kontextu nějaké obecně pojaté československé literatury.

1. Přehledové studie

Ambiciozní projekt československé encyklopedie, který by československé literární pole nějakým způsobem ustavil a kanonizoval, vykazuje řadu nesrovnalostí. Sedmý díl Československé vlastivědy zpracovaný pod redakcí Alberta Pražáka a Milana Novotného pojednává o písemnictví Československa v samostatných kapitolách věnovaných jednotlivým historickým národům (Češi, Slováci, Podkarpatští Rusové, Poláci, Němci, Maďaři) „naší vlasti“. I vzhledem k pražské redakci reprezentativního svazku je materiál rozložen nerovnoměrně, s důrazem na české země a její literatury, materiál slovenský, rusínský a maďarský je zpracován ve zkratce a místy s nejistotou (kterou autoři sami přiznávají).²

První česky psanou krátkou charakteristiku Máraiho jako spisovatele podal nicméně Pavol Bujnák právě v tomto svazku: „Košický rodák Sándor Márai, rodinným jménem Grossschmid, syn senátora maďarské křesťanské socialistické strany, žije dnes v Budapešti, píše básně a romány lehkým reportérským slohem. Vydal sice některé své věci v Košicích, ale jinak nesouvisí s maďarskou literaturou na území Československé republiky.“³ Pavol Bujnák (1882, Dolný Kubín – 1933 Praha) byl prvorepublikovým profesorem maďarské literatury na pražské univerzitě, původem Slovák, vzděláním teolog (Bratislava), orientalista (Lipsko), slavista a hungarolog (Budapešť). Jeho skoupá charakteristika tehdy ještě začínajícího romanopisce vychází z ideálního konceptu „čisté umělecké maďarské literatury v Československé republice, kterážto by byla

¹ Ján Koška: Tvorivosť literatúr vo vzťahoch. In: J. Görözdí, G. Magová (eds.): Tvorivosť literárnej recepcie. Ústav svetovej literatúry SAV, Bratislava 2008, s. 11.

² Na adresu situace na Slovensku se tu často používají výrazy jako: „*Nevíme..., i tu jest dosti mnoho nejasného..., asi mnoho neznamenalý ...ad.*“ In Československá vlastivěda, Díl VII. Písemnictví. Sfinx, Praha 1933, s. 577.

³ Pavel Bujnák: Literatura maďarská na území ČSR. Československá vlastivěda, Díl VII. Písemnictví. Sfinx, Praha 1933, s. 389.

vzácným problémovým a krajovým obohacením také pro celou maďarskou literaturu“⁴. Bujnáček se ve své dvanáctistránkové přehledové stati o vývoji maďarské literatury na území Československa snažil zachytit zvláštnosti maďarských literárních textů tvořených na československém území a odlišit tak charakter vznikající menšinové literatury od maďarské literatury mateřské. Vedle jazykového hlediska uplatňuje také hledisko tematické. Dosavadní menšinovou literaturu považuje ve své většině za neproduktivní a orientuje se na mladší generaci, u níž chválí především demokratickou orientaci („přijímají od nás nauky, hesla a způsoby demokratického“⁵). Márai jako košický rodák, jehož otec byl navíc politicky exponován v pražském parlamentu, splňoval kritéria příslušnosti k československému maďarskému literárnímu poli biografickými daty i aktivní účastí ve spolkovém životě v první polovině 20. let. Větou „Vydal sice některé své věci v Košicích“ Bujnáček zřejmě myslí první Máraiho samostatné sbírky pozdně symbolistického a posléze expresionistického ražení, prvotinu Památník (*Emlékkönyv*, 1918), sbírku vlastních básní a básnických překladů Lidský hlas (*Emberi hang*, 1921) a sbírku povídek Kniha stížností (*Panaszkönyv*, 1922) vydané v Košicích v nakladatelství Globus. Bujnáček sice zmiňuje četné maďarské literární časopisy, zcela ovšem pomíjí texty, které autor tisknul v košických denících ve dvacátých letech. Jen v deníku *Kassai Napló*, jehož byl Márai počátkem dvacátých let oficiálním berlínským zpravodajem, uveřejnil Márai v letech 1920–1928 dvě stě jedenáct článků – fejetonů, básní, povídek, literárních portrétů a uměleckých překladů. Od roku 1925 přispíval Márai navíc pravidelně do celostátně distribuovaného pražského maďarského deníku *Prágai Magyar Hírlap* (dále PMH), od roku 1925 do roku 1938 to bylo jen v tomto pražském deníku 628 položek⁶, jednalo se převážně o básně a žánry na pomezí publicistiky a beletrie, fejetony, sloupky a reportáže. Pro krátkodobost literárních časopisů byly přitom právě literární rubriky československých maďarských deníků hlavním literárním fórem maďarské menšinové literatury v ČSR,⁷ některé reportáže uveřejnil Márai navíc také v němčině v pražském deníku *Prager Tagblatt*.

V Budapešti měl tehdy Márai již vydané dva romány, z nichž *Cizí lidé* (1930, Budapešť) byl záhy přeložen i do češtiny. Jeho děj je sice zasazen do Paříže, středoevropskou realitu ovšem přibližuje ve své komplexnosti zobrazením četných osudů emigrantů (Čechy nevyjímaje) a svým nakročením je tedy v zásadě demokraticky multinacionální. Na druhé straně je pravda, že existenci Česko-

4 Tamtéž, s. 390.

5 Tamtéž, s. 386.

6 Podle bibliografie publicistických článků S. Máraiho na internetových stránkách Petőfiho literárního muzea www.pim.hu.

7 Lajos Györe: *Kassai Napló 1918–1929*, Madách, Bratislava 1986, s. 18.

slovenska Márai ve svých tehdejších textech až na nečetné výjimky dokonale ignoruje.

Další zmínku o Máraim jako spisovateli učinil jeho překladatel Arno Kraus v Literárních novinách v článku Přehled po maďarské literární tvorbě. O Máraim zde píše v kontextu současné maďarské produkce a charakterizuje jej takto: „Márai, vynikající romanopisec a novelista známý u nás překladem svého románu *„Idegen emberek“*, Cizí lidé, je zatrpklý humorista, líčící živě a drásavě přítomnou dobu. V Cizích lidech se obírá beznadějným osudem emigrantů, kteří našli útočiště v Paříži, metropoli všech vyhnanců a světoběžníků. Sbírká novel Kabala je okázalou ukázkou jeho vyprávěčského umění.“⁸

Zatímco u českých recenzentů nelze předpokládat, že by se v Máraih o díle orientovali, nelze se než podívat, že ani Kraus nereflektuje Máraih o rozsáhlou publicistiku, která mu vycházela v pražských novinách, ani román *Zpověď* (1934, Budapešť), kterým autor v Maďarsku prorazil a kolem něj se vedl dokonce i soudní spor. Je ovšem pravděpodobné, že na malém prostoru chtěl dát Kraus vyniknout současným autorům z okruhu časopisu *Nyugat* a také upozornit na „spisovatele československé státní příslušnosti“, k nimž Márai žijící v Budapešti nepatřil.

2. Překlady a jejich ohlas

První Máraih o román převedl do češtiny Arno Kraus pod názvem *Cizí lidé* (Julius Albert, Praha 1936) a od téhož překladatele následovala novela *Host v Bolzanu* (Evropský literární klub, 1942). Román *Csutora* vyšel v českém překladu humoristy Viléma Peřiny poprvé pod názvem *Štěně* (Literární a umělecký klub 1942, dotisk 1943).

2.1. *Cizí lidé*

Máraih o román z roku 1930 vydal v českém překladu Arno Krause nakladatel Julius Albert roku 1936 v prestižní překladové edici *Knihy století*, v níž uváděl soudobou překladovou prózu (mj. Joseph Roth, Alfred Döblin aj.). Text redigoval Jaroslav Seifert a typograficky upravil František Muzika. Šlo samozřejmě o autorizované vydání, Máraih o lístek s poděkováním za překlad je uložen v neuspořádané pozůstalosti Arno Krause v Památníku národního písemnictví na Strahově.

⁸ Arno Kraus: Přehled po maďarské literární tvorbě. Literární noviny 1937, r. 9, č. 15 (17. 4. 1937), s. 3.

V obsáhlém referátu v levicovém listu *Právo lidu* uvítal Václav Běhounek především autorovy široké kulturní obzory a tuto charakteristiku vztáhl na celou současnou maďarskou produkci: „*Několik překladů z nové maďarské literatury nás přímo překvapuje svým světovým ovzduším [...] je to aspoň trvalý dějový kontakt s cizinou, vysvědčení širších kulturních obzorů.*“⁹ Recenzent si povšimnul i neobvyklé románové vyprávěcí situace, kterou Márai v románu uplatňuje: „*Už způsob, jakým autor svůj příběh píše, způsob, který je směsí hrdinova úsilí sžít se se vším a plynout v pravidelném proudu pařížského života, ale zároveň chladné neúčastněnosti k sobě a ke všemu okolí, už tento způsob nám prozrazuje vlastní tragickou notu děje: hrdina zůstal cizincem.*“ Referenta zaujala i dějová linie postavená na proměnách identity hlavního hrdiny: „*Samozřejmý kosmopolita tak prodělá plno změn svého myšlení, od pocitu méněcennosti člena malého národa přes asimilantské soužití se světem až k tušení smyslu vlastní existence na rodné půdě.*“ Václav Běhounek, který patřil k levicově orientovaným kritikům, si neodpustil společensko kritickou interpretaci celkového vyznění textu: „*Románový případ je samozřejmě individuální, je demonstrován na individuu chorobné vůle, ale autorova analytická soustředěnost na nepravidelný puls jednoho nemocného člověka - světoobčana napovídá mnoho o počátcích a příčinách jedné moderní epidemie lidstva.*“

Románu si všimla i Fučíkova *Tvorba*. V referátu nazvaném *Maďar se dívá na Francii* se uplatňuje spíše tradiční soupeřivý a přezíravý postoj vůči knize maďarského autora. Recenzent si ovšem povšimnul svébytné románové formy: „*Kniha [...] není, přesně řečeno, románem. Je to obsáhlá a obsažná reportáž.*“¹⁰ Upozorňuje na psychologickou rovinu textu a pouští se dokonce do zkoumání maďarského povahopisu: „*Kniha o cizích lidech má tedy vedle stránky literární i stránku psychologickou, obrácenou spíše k autoru samotnému. Tato mentalita Maďara je dost příznačná svou zranitelností citu.*“ Toto upozornění na národní mentalitu autora pak rozvíjí a srovnává nesrovnatelné a následně kriticky napadá vlastní premisu namísto recenzovaného textu (tradiční neduh mnoha českých recenzí dodnes): „*U nás, zdá se, vyrostli jsme z této sentimentality o hodně dříve. Tím spíše však lze knihu doporučit, pro toto srovnání postoje, jímž se, řekněme proti cestopisným črtám Čapkovým, staví k západnímu světu Maďar Sándor.*“ Tematizace a následná konfrontace postavená na národním povahopisu vychází z literární praxe uplatňované v české literatuře od šedesátých let 19. století, kdy tematizace národní reprezentace v rámci jednotlivých národů monarchie byla celkem běžná jak v publicistice,

⁹ Běhounek, Václav (podepsáno: vbk.): *Hranice mezi lidmi*. In: *Právo lidu* XLV, 1936, č. 247 (23. 10. 1936), s. 5.

¹⁰ Anonym (podepsáno: -ř.): *Maďar se dívá na Francii*. In *Tvorba* XI, 1936, č. 38 (18. 9. 1936), s. 606.

tak v beletrii.¹¹ Kontrastivní pojetí reprezentanta maďarské literatury (zde Márai) versus reprezentanta české literatury (zde zmíněn Čapek) překvapí ovšem v kontextu vyhraněně levicového listu, jenž referát otisknul. Zdá se, že přes proklamovaný internacionalismus zde recenzent nezůstal vůči „maďarské mentalitě“ chladným a svým způsobem přejímá klišé o propastném kontrastu českého a maďarského pojetí reality. Totožnost referenta se mi nepodařilo zjistit, jedině, co referát s bezpečím odhaluje, je fakt, že pracoval s knihou bez pomoci nějakých maďarských či v maďarském prostředí zběhlých přátel, kteří by se v maďarské literatuře orientovali, spisovatele totiž (shodně s V. Běhounkem) nazývá křestním jménem místo příjmením (Sándor, možná po vzoru hrdiny slavné verneovky Matyáše Šándora).

Referát Bohumila Nováka v *Ranních novinách* si rovněž pohrává s možností přirovnat Máraiho k Čapkovi: „*Románem Cizí lidé se přihlašuje u nás o slovo mladý maďarský autor Márai Sándor, který prý je ve své vlasti často srovnáván s naším Čapkem. I když pochybujeme o případnosti onoho srovnávání – neboť K. Čapek je básníkem zcela jiného rodu – přiznáme tomuto autorovi po přečtení jeho románu Cizí lidé, že nás skutečně zaujal.*“ I Bohumil Novák v referátu pracuje s klišé, když komentuje milostné fiasko hlavního hrdiny: „*Hrdina románu se od této ženy dozví, že ji k němu vedla zvědavost, zvědavost, která by chtěla vědět, jaký je, právě proto, že je Maďar, při lásce, co miluje a co nenávidí...*“¹² Pracuje se tu s image Maďara jako milovníka v dobrodružství, zdůraznění právě tohoto aspektu v krátkém textu považujeme za příznakové. Novák ovšem zdůrazňuje také psychologickou rovinu románu a otevření otázek identity: „... *zůstal cizincem, jeho dobrodružství jej dovedlo k jedinému poznání, že jeho existence člověka je podmíněna v podstatě rodnou půdou, v které zůstal vězet svými kořeny.*“¹³ Novák po přečtení překladu Máraiho raného románu bezpečně odhaluje jeden z důležitých motivů Máraiho díla, který autor rozvinul v dalších, i pozdních textech, motiv odcizení.

2.2. Host v Bolzanu, Štěně

Další dva Máraiho romány byly do češtiny přeloženy v období protektorátu. Osamostatněním Slovenského štátu a vídeňskou arbitráží se bývalá československá maďarská menšina vzdálila od Prahy geograficky o dvě státní hranice. Tehdejší situace na knižním trhu byla vydání překladu z maďarštiny ovšem nakloněna. Maďarsko bylo německým spojencem a Maďarsku byla až

¹¹ Srov. Marta Dršatová: *Dva cestopisné fejetony, dva pohledy na svět*. In Bibok, Ferincz, H. Tóth (eds.): *Őtvenéves a szegedi szlavisztika*. Szeged 1999, s. 133–139.

¹² Novák, Bohumil (podepsáno: vk.): *Maďar v Paříži*. [Referát] In: *Ranní noviny* 1936, č. 253 (4. 11. 1936), s. 4.

¹³ Tamtéž.

do roku 1944 ponechána do jisté míry politická a na kulturním poli i skutečná samospráva. Doba protektorátu byla příznivá pro vydávání knih politicky nijak zvlášť neexponovaných. Zatímco Máraiho publicistická činnost na území Čech z pochopitelných důvodů zcela ustala, roku 1942 vyšly v češtině hned dvě Máraiho prózy. O novele *Host v Bolzanu* vzápětí po vydání referovaly Lidové noviny. Recenzent knihu doporučuje především pro vytříbený styl: „...skvělý vypravěč ...s hlubokou psychologickou znalostí zachytil ...stinné i dobré stránky dobrodružovy a podal je vybroušeným slohem a mistrným ovládním vypravěčského umění.“¹⁴ K Máraimu se v recenzi vrátil také Václav Běhounek v revue pro kulturu, osvětu, lidovou výchovu a sociální otázky *Dělnická osvěta*. I Běhounek oceňuje autorovu spisovatelskou zručnost: „dovedně, barvitě, sugestivně je vylíčeno ovzduší kolem tohoto hazardéra života... hra o lásku je náplní duchaplného a vtipného Máraiova románu, koncipovaného z hlubin citu a v ustavičném napětí děje.“¹⁵ Běhounek se navíc věnuje hlavní postavě románu, která podle něj nese poselství příběhu: „Jeho oborem je dobrodružství, nikoli láska. A v tom oboru má obrovské možnosti, dokonale mu rozumí a je v něm mistrem. Z dobrodružství vytvoří klasické dílo, ale prohraje v něm svou jedinou lásku k hraběnce z Parmy.“ Rozsáhlejší recenzi románu pak publikoval Karel Polák. Polák odkazuje na četná vědecká i literární zpracování příběhu „Jakuba“ Casanovy (Paměti, Goethe, Jirásek). Pro jistotu také zdůrazňuje, že autorovo křestní jméno je Alexandr, příjmení Márai. Zmiňuje i předchozí Máraiho román *Cizí lidé*. Po podrobném převyprávění dějové linie Polák shrnuje: „Provedeno je to pásmem scén, v nichž se rozvíjí samomluvou i dialogem složitá filosofie a psychologie lásky, nahrazující jinaký nedostatek rušného děje. Šerm slov je však vyhraněn tak bystře, že se román čte s napětím až do konce. A ten konec také potom přesvědčuje, že autorovi jde konec konců o něco jiného než o pouhou lidskou lásku, třeba z jejich problémů váží i celý svůj světový názor. Je to typická ukázka moderní maďarské prózy.“¹⁶

Koncem téhož roku vyšla v češtině další Máraiho kniha, román z prostředí budínského života střední třídy *Štěně*. Karla Milotová, která o románu referovala v deníku *Venkov*, uvádí Máraiho jako „známého maďarského spisovatele“ a odkazuje na jeho předchozí román *Host v Bolzanu*. Upozorňuje na žánrovou nejednoznačnost knihy a autorův žurnalistický styl: „Především to není román. Ale je to svěže a vtipně udělaná věc... psané s vkusem literárně vzdělaného novináře...mohlo by to být několik velmi rozkošných feuillettonů se vším

¹⁴ Anonym (podepsáno: p): *Nový román o Casanovovi*. [Referát] In: Lidové noviny L, 1942, č. 127 (11. 3. 1942), s. 6.

¹⁵ Běhounek, Václav (podepsáno: b.): Márai Sándor, *Host v Bolzanu*. [Referát] In: *Dělnická osvěta* XXVIII, 1942, č. 5, s. 148.

¹⁶ Karel Polák (podepsáno: K. P.): *Román o Casanovovi*. In: *Národní práce* 1942, č. 130 (13. 5. 1930), s. 3.

kouzlem tohoto literárního druhu. ... - napsal to vše s novinářskou zběhlostí... s lehkostí kursivkáře... “¹⁷. Považuje Máraiho za zručného a přitom vzdělaného spisovatele, jenž dokáže „všude a ve všem najít zdravé jádro“.

V Lidových novinách referoval o knize Pavel Bojar v článku s názvem *Nemilosrdné zrcadlo*. Bojarův referát se zcela soustředí na stylový a psychologický rozbor příběhu: „Od lehoučké, žertující a vtípem sršící kauserie o psím mláděti vzpíná se poměrně krátká tato skladba v dílko jadrného, hlubokého zamyšlení nad životem.“¹⁸ Bojar, jenž se roku 1940 vrátil z koncentráku, čte Máraiho text jako návod k životu v podmínkách proměny měřítek, tedy v situaci, kdy je lidský život poměřován zákony zvířat. Závěrem přidává i citát Máraiho jako životní ponaučení, které si z četby odnáší: „milujeme za cenu omylu ze všeho, co jde životem, nikoli to, co je krásné, dobré a ctnostné, nýbrž to, co není ctnost. Hubené naučení čtenáři, ale nemůžeme se mu vyhnout v životě ani v umění“.

3. Shrnutí

Přes velmi skromný materiál, který se váže k dobové recepci prvních Máraiho překladů do češtiny, lze vyvodit z rozboru textů některé závěry. Román *Cizí lidé* byl jediným textem, který vyšel v prostředí první republiky. Nevěnoval se mu žádný z významnějších literárních časopisů, ohlas se omezil na krátké referáty v periodikách. Z dnešního pohledu na Máraiho dílo jako celek překvapí, že jako první si autora všimla levicová periodika, nikoliv katolické literární kruhy (například časopis Akord nebo dokonce autoři Florianova okruhu), k nimž by se svou ranou poetikou zasaženou expresionismem i překladatelským zájmem (F. Jammes, Georg Trakl) více blížil. Recenzenti, otevření vůči novému zajímavému textu, ve své realizaci této otevřenosti, tedy vlastním přijetí určitého recenzovaného autora, zůstávají na tradiční platformě fungující na protikladu my-oni. Charakterizují to již názvy referátů: *Maďar v Paříži*, *Maďar se dívá na Francii*. U první knihy neznámého spisovatele tápají v samotném rozlišení jména a příjmení autora. Aniž by se mohli orientovat v tehdejší maďarské literární produkci, omezí se na vytknutí „specifik maďarské povahy“.

Zajímavá je snaha najít pro maďarského autora vhodného domácího partnera či protivníka, za nějž je ve dvou případech ze tří navržen Karel Čapek. Oba autoři skutečně vykazují některé podobné rysy, v první řadě žurnalistický nadhled, tíhnutí k reportáži a lehkost stylu. Otázkou ovšem zůstává, na jakou zmínku Novák naráží, když píše, že je Márai „ve své vlasti často srovnáván s naším Čapkem“. Pisemnou zmínku o srovnání Máraiho s Čapkem v prostředí

¹⁷ K. Milotová (podepsáno: K. M.): *Psí historie*. In: Venkov 38, 1943, č. 18 (23. 1. 1943), s. 6.

¹⁸ Pavel Bojar: *Nemilosrdné zrcadlo*. In Lidové noviny LI, 1943, r. 51, č. 45 (16. 2. 1943), s. 4.

budapešťských literárních fór se nám nepodařilo konkretizovat a její existenci nepovažujeme za pravděpodobnou. Čapek byl do maďarštiny hojně překládán (R.U.R. bylo převedeno do maďarštiny a následně hráno již roku 1922 a v Bratislavě pak vycházely v překladu Čapkovy romány i divadelní hry). Přes četné překlady Čapek nikdy neproniknul do maďarské literatury tak, aby byl skutečně osvojen (z českých autorů se to naopak podařilo například Jaroslavu Haškovi nebo Bohumilu Hrabalovi). Je ovšem pravda, že Márai již v tomto románu pracuje s hrdinou jako reprezentantem a obhájcem určitých občanských i národních hodnot. V rámci československé maďarské komunity figuroval Márai ve třicátých letech jako výtečný, reprezentativní spisovatel, podobně jako Čapek v rámci literatury české. Srovnání by se nabízelo příhodněji pro Máraiho prózu *Štěně a Čapkovu Dášeňku*. V referátech z roku 1943 Čapkovo jméno ovšem z cenzurních důvodů nepadne.

Márai byl v době utváření své občanské identity postaven před vnitřní spor identity regionální a národní, kterou si ztotožnil s identitou jazykovou. Právě jeho románová prvotina *Cizí lidé* je do značné míry formulací proudu vědomí při vytváření oné nové identity „cizince“. Česká recepce si této formulace všímá (Pavel Novák), ovšem problematiku identity a odcizení připisuje spíše specifčnosti maďarského pohledu na svět (a Čapkovo suverénní osvojení si cizího prostředí naopak dává do protikladu k maďarskému autorovi). Máraiho reflexi odcizení tedy nepovažuje za obecně lidsky platnou a má ji za reprezentaci maďarského vnímání.

Ať už je Márai v maďarském literárním kánonu považován za závažného či za pouhého módního spisovatele, je zřejmé, že prvorepubliková česká hungaristika reprezentovaná československým ugrofinistou P. Bujnákem a překladatelem Arno Krausem nedokázala zajistit pro českou recepci maďarského autora dostatečné pozadí. Krátká kapitola v *Československé vlastivědě*, zahrnující vývoj maďarské literatury na Slovensku od jejího počátku, je zcela nedostatečná, charakteristiky současných autorů kusé a povšechné (ve srovnání například s přehledem domácí německé literatury od Pavla Eisnera). Drobný přehledový článek v *Literárních novinách* od Arna Krauseho je sice výstižný, ale jako podklad pro bezpečnější orientaci po maďarském písemnictví rovněž nestačí. Referenti proto vzali s povděkem informaci o autorovi připojenou na záložce knihy (*Host v Bolzanu*). Nedostatečná práce, teprve rodící se formulace československé hungaristiky patrná u Bujnákovu textu souvisí úzce se zcela nejasným postavením Maďarů v republice. Tradiční potíží je již samotný úhel pohledu na maďarskou menšinovou kulturu, který byl ovlivněn i proměnlivým vztahem Čechů k Slovákům. Utvářející se pole československé literatury bylo vůči literatuře Maďarů bezradné, pro jazykovou vzdálenost ji nedokázala vnímat a považovala ji primárně za cizorodou. Využívala se přitom klišé zavedená českou žurnalistikou ještě v dobách soupeřivého soužití v habsburském soustátí.

Referáty z období protektorátu lze považovat za zdroj informací jen s rezervou. *Host v Bolzanu i Štění* se dočkaly opět recenzí z per levicových literárních kritiků. Karel Polák (1903-1956) se angažoval v sociální demokracii a působil rovněž v Dělnické akademii. Také Václav Běhounek patřil k levicovým novinářům. Literární platforma se ovšem výrazně proměnila a samotní Máraiho recenzenti nezůstali válkou nepoznamenáni. Pavel Bojar (1919-1999) byl zatčen roku 1939 a o rok později byl jako mnozí jiní studenti z vězení propuštěn. Václav Běhounek (1902-1980) byl roku 1942 zatčen a do konce války vězněn, roku 1942 bylo zastaveno i vydávání samotného časopisu *Dělnická osvěta*, v němž recenze vyšla. V kontextu ostatních článků z kulturní rubriky protektorátních deníků (převažují referáty o nejrůznějších koncertech vážné hudby) je přitom jasné, že román současného maďarského spisovatele nabízí příležitost psát alespoň o nějaké zajímavé literatuře. Tuto příležitost využil Karel Polák v recenzi pro *Národní práci*, v níž jednak zdůrazňuje český přínos v literatuře o Casanovovi, jednak upozorňuje na samotného autora v kontextu současné maďarské literatury. Sporadické, až na jednu výjimku pochvalné zmínky o kvalitě je třeba brát rovněž s rezervou, neboť ani jeden z referentů nevykazuje přehled o současné maďarské produkci, domníváme se tedy, že nedisponoval znalostí jazyka, tedy i jiných Máraiho próz. Potíže se samotným jménem autora lze považovat za typické.

Referáty z období protektorátu je třeba číst s pozorným zřetelem k dobovým okolnostem. O vřelém čtenářském přijetí svědčí více než doporučující, ovšem zároveň i velmi obecné referáty, spíš dotisk knihy.

Závěr

Do užšího povědomí české literární obce Márai svými prvními prózami nepronikl, nezařadil se mezi autory, které je třeba číst nebo alespoň znát. Máraimu se nevěnoval žádný z tehdejších kritických časopisů (*Naše doba*, *Akord*, *Řád ani Kritický měsíčník*). Můžeme konstatovat, že se Márai uvedl v české literatuře spíše jako módní autor žurnalistické lehké ruky, zajímavý autor inteligentní oddechové četby a následoval tak v české recepci své starší maďarské předchůdce (například Kálmána Mikszátha).